

Zapiski

† Matija Malešič.

V Škofji Loki je dne 25. junija umrl pisatelj Matija Malešič, odličen Dominsvetovec. Po poklicu je bil okrajni glavar. Toda njegova ljubezen in njegova strast ga je vodila v pisateljstvo, kateremu je posvetil vse svoje najlepše ure. Ob pisanju svojega življenjskega dela — vojnega romana, ki ga je zasnoval že pred več leti — ga je dohitela tudi nagla smrt: umrl je s svinčnikom v roki v svojem uradu, kamor je prišel od ranega, večurnega pisateljstva. Matija Malešič je sicer svoja glavna dela priobčil v publikacijah Mohorjeve družbe (Kruh, Izobčenci, Živa voda), a tudi Domu in svetu je bil zvest pisatelj, saj je od leta 1919. priobčil celo vrsto črtic: Gospa v kočiji (1919), Kresnica, Na saneh (1921), Adela, Na marofu (1922), Anuška in Jožko (1923), Gospa z rdečim nagerlinom (1926), Tam za goro (1927), Črnomelj, Tam za turškim gričem (1928), Pri sv. Sebastijanu (1929), Zelena kostanjeva njiva (1930), Roman brez konca (1934). Tudi novemu Domu in

svetu se je takoj odzval ter napisal črtico Zelena jasa v gozdu (1939) ter Skleda leče (1940). Za prihodnje leto je napisal povest Škrlatno nebo od vzhoda do zahoda, ki jo bomo prinašali kot uvodno povest. Obenem bomo tedaj prinesli tudi posebno študijo o tem našem odličnem sotrudniku, zato tudi danes samo beležimo žalostno smrt in zahvalo za vse, kar je storil za Dom in svet.

Gregorčičeve prigodnice.

Kakor druge vrste pesmi, tako se lahko tudi prigodnica postavlja s slavno preteklostjo, ponosna na svoje prednice v grški in rimski antiki in na velike može lepe besede, ki so jo peli pri vseh narodih. Tudi v Sloveniji ima svetlo izročilo: Vodnik, Prešeren, Slomšek, Stanič, Koseski, Levstik, Stritar, Gregorčič, Pagliaruzzi, Aškerc, Medved itd. so jo poznali in tudi Župančiču ni neznana. Mislim, da ga ni, ki bi podcenjeval prvo tako našo, če ne upoštevam Zizenčelijske v Valvazorju ali Lavrinove Kobenzlu (1779) — Milo pesem Vodnikovo ali njegovo Ilirijo oživ-

ljeno, Prešernovo Matiju Čopu, V spomin Andreja Smoleta, V. Vodniku itd., Koseskega Bralcem Novic, Slovenijo, Stritarjeve Dunajske sonete, Dunajske elegije, Prešernova pisma iz Elizija, najrazličnejše Aškerčeve ali Župančičev cikel Manom Josipa Murna Aleksandrova, Pesem mladine itd.

Izmed vseh naših pesnikov je Simon Gregorčič gotovo najbolj izrazil prigodničar, kar ustreza tudi sicer njegovemu pesniškemu snovanju. Pesmi, ki jih moremo označiti kot prigodnice, je kakih petdeset.

Prvi podatek, ki ga imamo o Gregorčiču pesniku, je v zvezi z njegovo prvo prigodnico. Ko so goriški študentje ob koncu šolskega leta 1863. obiskali tolminsko čitalnico in priredili v njej svojo »besedo«, je bil med njimi tudi Simon Gregorčič, ki je tedaj dovršil sedmo, in je nastopil prvi ter s pesmijo prigodnico pozdravil tolminsko občinstvo, o čemer nam poroča dolg dopis iz Tolmina v »Napreju« leta 1863. Ta pesem se nam ni ohranila — vsaj kot taka ni znana — a je mogoče katera izmed »Domorodnih iskric«. Tej prvi prigodnici je sledilo, kot rečeno, še okrog petdeset sester, katere je pesnik sam sprejel v svoje Poezije ali pa so jih vanje uvrstili drugi, oziroma jih priobčili pozneje drugod, zlasti v Koledarju Goriške matice.

Gregorčičeve prigodnice bi lahko razdelili na posamezne skupine, in sicer po povodu, ki jih je sprožil, in po vsebini, ki je seveda z njim v zvezi. Te skupine bi bile: 1. neposredno osebne, 2. prijateljske (stanovske: novomašne, jubilejne in podobne), 3. literarno spominske, 4. politično rodoljubne, 5. nagrobni napisi in še 6. društvene.

Mogoče ta opredelitev ni povsem točna, a v bistvu bo prava. Zanimivo bi bilo primerjati sentence, tehniko in besedje Gregorčičevih prigodnic, v katerih bi se dali ugotoviti številni »loci communes«, miselni in izrazni, zaradi česar jih je, bi rekel, kar stresal »iz rokava«, — a to za zdaj opustim. Podam naj tu samo pregled.

K neposredno osebnim bi uvrstil: Prijateljem, II. 101, Mojim

slavilcem, II. 108, Zdravica (dr. Hilariju Zornu), KGM 1925 — vse tri nastale ob znanem Mahničevem nastopu; Slovo od Rifemberga, II. 59, in še nemško pisana prošnja za študentsko stipendijo 8. febr. 1887.

Prijateljske bi bile: znani novomašni Daritev, I. 25 — sonet z akrostihom »Dolgo te Bog živi« — in Življenje ni praznik, iz katere tolikokrat citiramo delaven dan in da »dolžan ni samó, kar veleva mu stan, kar more, to mož je storiti dolžan!« Prijatelju Ign. Gruntarju je posvetil, ko je odhajal z Goriškega v Logatec, »Slovo in naročilo«, I. 83, prav tako je postavil ožjemu rojaku, delavnemu duhovniku Iv. Nep. Stresu lep »Grobni spomenik prijatelju«, I. 97, svojega očetovskega prijatelja kobariškega dekana Andreja Jekšeta se je spomnil v dveh pesmih: najprej je zapel »Vrlemu možu«, II. 86; ko je bil 28. avgusta 1886 odlikovan z viteškim križcem, je H. Volarič to prigodnico uglasbil in so jo peli, kakor tudi drugo Andreju Jekšetu, IV. 168, ob zlatomašniškem jubileju 20. septembra 1891, Josipu Gorupu v zahvalo za velike ustanove, IV. 32, in uvodno posvetilo v III. »Veledušnemu gospodu Josipu Gorupu«. Ob geslu iz enciklike papeža Leona XIII. — »Čeznatura ljubezen do cerkve in narurna ljubezen do domovine ste obe iz enega in istega večnega vira: dvojčici ste in Bog je obeh začetnik in vzrok« — je zapel priznanje Prijatelju Ivanu Vrhovniku, hoteč tako udariti s sklicevanjem na najvišjo avtoriteto tudi tedanjo Mahničevo besedo o poganstvu nacionalizma. Leta 1871. je zapel prigodnico Ob jubileju Pija IX. in obletnici goriškega knezo-nadškofa Andreja, IV. 89, pozneje 25. marca 1906 pa Dr. Frančišku Sedeju, knezu in višjemu škofu goriškemu ob posvečenju in vmeščanju, IV. 65, nato še Ob smrti velikega vladike Josipa Jurija Strossmayerja, IV. 57. Bolj domač je v prigodnicah Zlatomašniku Josipu Mašeri, IV. 111, župniku v lepem Šentmavru, kjer mu je gotovo osebno napil kakor Očetu gvardijanu, KGM 1925, kateremu veljajo tudi Voščila, *ibid.*, in Četrto stoletje..., IV. 88. Kot rihenberški ka-

plan je leta 1881. bil brezdvomno svat svojemu faranu novomašniku Fr. Kodriču, kateremu je posvetil Kelih življenja, IV. 81, a v Predsmrtnici XIX. se je hvaležno spomnil po prestani bolezni dr. Ferd. Rojca — Mojemu zdravniku, IV. 34. Manj znana je Novomašniku Nikolaju Sedeju v spomin na 6. avgust 1904, tiskana v sto izvodih, ponatisnjena v »Goriški straži« 22. jul. 1925.

Med literarne spominske spadajo: Jurčiču v spomin, II. 62, Lovorika na grob možu, II. 140, ki jo je za goriško spominsko svečanost po Erjavcu še posebej priredil, Predsmrtnica LI (Prijetelju Andreju Kraglju), III. 108, v kateri se spominja prijatelja, ki mu je »dajalo gorkoto nesmrtno solnce« — Homer, katerega je v mojstrski prozi prevedel slovenski mladini. Simonu Rutarju, prijatelju in soobčanu, IV. 12, enemu naših najpomembnejših zgodovinarjev, je ob njegovi tragični smrti v začetku maja 1903 v bridki žalosti postavil najlepši spomenik njegovemu delu. Ob ustanovitvi je »Ljubljanskemu Zvonu«, IV. 101, izrazil veselje in želje, kako naj bi pel; v njem je naslednje leto priobčil svoj prigodni cikel V obrambo, IV. 119, s katerim v zvezi so tudi Pajek, literarna basen, IV. 105, Mojemu grajalcu, LZ 1882, št. 6, Mahničju, Dr. Juniju, gl. KGM 1927, str. 23, in še Napitnica, IV. 145. Leta 1885. je položil Venec na grob Krilanu, IV. 107, se poklonil septembra 1905 v »Gorici« Prešernu ob odkritju spomenika v Ljubljani, IV. 92, naslednje leto Josipu Stritarju ob sedemdesetletnici, IV. 62. Prav tako je zapel prevajalcu psalmov in ruskih pesnikov Ivanu Veselu v spomin, IV. 86, in mu napisal tudi Epitaf, IV. 86, in Ivanu Resmanu Značaj — trpin, IV. 152, ob njegovi smrti.

Politično rodoljubne prigodnice so Naš narodni dom, II. 92, Velegrajska kuga, II. 115, Bratom Čehom o prihodu na Slovensko, II. 150, Beli Ljubljani, IV. 17, Slovenija svojemu cesarju, IV. 36, Carju Nikolaju, IV. 84, Janezu Bleiweisu ob njegovi sedemdesetletnici, IV. 97, in Za Hrvate — naše brate!, IV. 163, a bi lahko uvrstil še kako v to skupino.

Nagrobni napisi. Ko je rihenberški župnik Josip Štrancar prosil pesnika, da bi mu napravil napis za materin nagrobnik, mu je sicer ustregel, a obenem sporočil, da »ne piše rad nalog«, da pa je vendar napisal grobnih napisov »pač kakih 20, ki so se mi pa najbrž pri selitvi izgubili«. KGM 1925 je priobčil nekaj njegovih Grobnih napisov, in sicer: Fr. Erjavcu, Andr. Kraglju, glasbeniku Ant. Hribarju, Fr. Hribarju (bratu senatorja Iv. Hribarja), Staršem Ignacija Gruntarja, Vikarju Andr. Pečenku, Materi Jos. Štrancarja, Materi J. Marzidovška, Josipini Kovačič - Huber, Angeli Znidarčič, v IV. 162 pa imamo še Grobni napis triletni deklici V. P. iz leta 1889. Tudi napis na Lavričevem spomeniku iz leta 1877. utegne biti Gregorčičev.

Društvene, ki jih ni dosti, se tičejo slovenskega zasebnega šolstva v Gorici, tako Pesem šolskodomske mladine, IV. 19, Nov vrtec zdaj si zgradimo! IV. 157, in Pesnikov govor o priliki blagoslavljanja zavodov »Sloge« v Gorici, KGM 1924, str. 36 do 37, in še Akademiknemu društvu »Triglavu« ob desetletnici, IV. 144.

To bi bile Gregorčičeve prigodnice, katerim bi se pridružila še ta ali ona albumska ali katera, ki živi v izročilu, n. pr. Blaziju Grči: Saprament, zvezal si jih v pergament; kot so te v oslovski koži, le še takih nam zakrožil!, ali ona iz goriške gostilne Pri zvezdi, kamor je z drugimi kulturnimi delavci pesnik zahajal, in je nekoč svojo merico takole naročil: Voda za žabe, kava za babe, meni pa vino, a to — fino!

V tržaški »Edinosti« l. 1924. je priobčeval Fr. Žnideršič, ravnatelj goriškega ženskega učiteljišča, svoje spomine na goriške osebnosti: »Pri zlati zvezdi. Črtice. Piše Fr. St-i« (Starovaški!). Pri rokah imam samo »Edinost« št. 57 z dne 6. marca 1924 s »črtico«: 7. Simon Gregorčič in profesor Kragelj. Mimogrede naj omenim, da je Kraglja dušila naduha, ki ga je tudi pobrala.

Ko je »Drejc, najmodrejši mož iz Modrejca«, za Odisejo prevedel še Ilijado v prozi, mu je Gregorčič prerokoval v šaljivem predsmrtnem na-

grobnem napisu Apolonovo mašče-
vanje:

Vedoč, da poprej se izkašlja kot On,
mu grobni napis je iztuhtal Simon:
Bil naš Homerid je polbogu enak,
a tekmeč Apolon je strelec krepak:
njegova ga strela
v srce je zadela
kai lyse de gyia —
v naročju ga nosi zdaj sveta Lucija...

Kragelj se je »ustrašil« strašnega
maščevanja in obljubil, da prevede
Homerja tudi še v verzih. In Gregor-
čič ga je spet dražil in izpodbujal:

Le hitro, Andrej'c!
Na pegaza spravi naj se Odisej'c!
Saj boljše vse bo kot Pušice Preširna
in čudila bo se Slovenija širna...
26. XII. 1900.

S. Gregorčič, ex-poet.

K tem Gregorčičevim prigodnicam
morem zdaj dodati še eno, ki je
pesnik ni priobčil nikjer in
se nam je ohranila v prepisu.
Pesem, ki nima naslova, lahko na-
slovimo

Novomašniku Jos. Poljšaku.

Zapustil boš dom in vinograd očeta,
zapustil boš ljubljeni rojstveni kraj,
tje žene Te duša, za bližnjega vneta,
med ljudstvo neznanu v neznani Ti
kraj.

Ni svet Te premotil z vabljivo lepoto,
za svetno vživanje ni bilo Ti mar,
Gospodov vinograd izvolil si v doto,
izbral si svoj delež — Gospodov oltar.

Vinograd prostoren in dela obilno,
»Bogata je žetev«, — Gospod je dejal,
»a delavcev vrlih pomanjkanje silno«
med delavce torej si Ti se podal.

Le delaj, prijatelj moj mladi, možato,
Gospod ne ostane nikomur dolžan,
prejel boš, ne dvomi, plačilo bogato,
ko pride plačila velikega dan!

Torej novomašna prigodnica, ki
se vredno pridružuje Daritvi, Življe-
nje ni praznik in Kelihu življenja.
Pesnik jo je zložil neposredno pred
12. septembrom 1875. Zakaj? Posve-

čena je Josipu Poljšaku, ki se je rodil
11. X. 1850 v Šmarjah na Vipavskem,
študiral v Gorici, bil 29. avgusta 1875
posvečen in nato pel 12. septembra
doma novo mašo, nakar je bil v raz-
nih krajih kaplan ter od leta 1885.
kot župnik v Prvačini pri Gorici so-
sed Gregorčičev, ko je prišel na Gra-
dišče. Ob Poljšakovi novi maši je bil
Gregorčič kaplan v Rihenbergu in ga
je novomašnik gotovo povabil na svo-
je slavje. Verjetno je, da je Gregorčič
s to prigodnico napil novomašniku
pri slavnostnem obedu.

Pesem sem dobil v prepisu Blaža
Bevka, znanega predvojnega gori-
škega »pesnika«. Kot je razvidno z
ene strani prvega lista, na katerem
je zapisana pesem, je bil Bevk slav-
nostni govornik na novi maši Ivana
Spitzerja, reda sv. Fr. p. Dionizija,
v Domačalah na Koroškem. Bevk si
je to Gregorčičevo prigodnico pač iz-
posodil, da jo je uporabil pri svojem
govoru. Kako je prišel Bevk do tega,
da je pridigoval koroškemu franči-
škanskemu novomašniku? Verjetno
je, da je bil Spitzer na goriški Ko-
stanjevici in obiskoval goriško bogo-
slovje, od koder ga je poznal. Bevk
se je ob podpisu označil kot »coope-
rator« v Podmelcu, pod pesmijo pa
je napisal: »Simon Gregorčič pesnik
kaplan v Rihenbergu p. č. g. Jos.
Poljšaku sedaj župniku v Prvačini
pri Gorici povodom nove maše 12/9
1875.« Svoj govor s pesmijo je poslal
pozneje »Duhovnemu pastirju«, ka-
terega je urejeval Alojzij Stroj.

Toliko o tej doslej še nepriobčeni
Gregorčičevi prigodnici, ki se mi zdi
vredna, da jo spoznamo in kdaj uvr-
stimo v Gregorčičevo zbrano delo.
Gospodu kanoniku Stroju, ki jo je
ohranil in mi jo dal v uporabo, se
prav lepo zahvaljujem. Vsak drobec
»raztresenih udov« Gregorčičevih nam
je drag za poznavanje njegove »gla-
ve in srca«. Iz te prigodnice vnovič
spoznamo, kako je pesnik visoko in
lepo pojmoval duhovniški poklic, za
katerega se je bil tudi sam odločil
in ga je vzorno opravljal, o čemer
priča izredno priznanje goriškega or-
dinariata. (Gl. Mentor 1938/39, str. 145.)

Dr. Joža Lovrenčič.